

Nr 64.

Av herr **Hamilton m. fl.**, om ett anslag av 8,000,000 kronor att efter viss grund fördelas bland rikets skoldistrikt.

Ofta, och som det synes med särdeles stort fog, har det klagats över de ojämna skattebördorna på landsbygden och över den alltför kännbara skattetyngd, som påvilar ett stort antal landskommuner.

En blick på den officiella statistiken visar också genast, att denna klagan är allt annat än oberättigad. Enligt litt. U. i serien Bidrag till Sveriges officiella statistik funnos år 1910 icke mindre än 326 landskommuner eller 13.7 procent av hela antalet dylika kommuner, vilkas utdebitering för jordbruksfastighet översteg 100 öre per fyrk, motsvarande 10 kronor per bevillningskrona. 901 kommuner eller 37.9 procent av hela antalet hade en utdebitering av mer än 75 öre per fyrk, eller 7 kronor 50 öre per bevillningskrona.

Som exempel på hur orimligt hög utdebiteringen understundom blir, kan anföras, att år 1910 kommunalutskylderna utgingo med 307 öre per fyrk i Gällared, Hallands län, 293 öre per fyrk i Karl Gustav, Älvsborgs län, 250 öre per fyrk i Redslared, Älvsborgs län, 242 öre per fyrk i Rolfstorp, Hallands län, 237 öre per fyrk i Ornunga, 230 öre per fyrk i Öxabäck och 211 öre per fyrk i Roasjö, alla i Älvsborgs län, med 210 öre per fyrk i Näs, Gottlands län, samt med 200 öre per fyrk i Askum, Göteborgs och Bohus län, samt Gunnarsjö, Älvsborgs län. Inom dessa kommuner varierade sålunda kommunalutskylderna mellan 20 kronor och 30 kronor 70 öre per bevillningskrona eller per 100 kronor taxerad inkomst. Dessutom må nämnas, att ej mindre än 24 andra kommuner hade en utdebitering, växlande mellan 150 och 185 öre per fyrk, sålunda motsvarande minst 15 kronor per bevillningskrona. Av dessa sammanlagt 34 högst beskattade kommuner voro 14 belägna i Älvsborgs län, 6 i Göteborgs och Bohus län, 4 i Hallands län, 3 i Kalmar län, 2 i Gottlands län samt 1 i vardera av Skaraborgs, Värmlands, Västmanlands, Västernorrlands och Jämtlands län.

Bihang till Riksdagens protokoll 1914. 4 saml. 33 häft. (Nr 64—65). 1

De 326 kommuner, vilka hade en utdebitering överstigande 100 öre per fyrk fördelade sig med 71 på Älvsborgs län, 42 på Göteborgs och Bohus län, 27 på Hallands län, 25 på Skaraborgs län o. s. v. Två län, Malmöhus och Örebro, hade ingen kommun med så hög utdebitering.

Nu är att märka, att ovannämnda utdebitering endast gäller de på kommunal- och kyrkostämma beslutade utskylderna, sålunda icke utskylderna till prästerskapets avlöning samt vägs-katten och landstingsskatten. Beträffande sistnämnda två grupper av utskylder finnas emellertid uppgifter för åren 1907, 1908 och 1909 i den av förste aktuarien Edv. Söderberg utgivna publikationen »Landskommunernas och köpingarnas ekonomiska bärkraft». När samtliga kommunalutskylder sammanföras, visar det sig att för jordbruksfastighet utskylderna per kommunalfyrk utgingo med följande belopp.

Kommunala utskylder öre pr kommunalfyrk	Antal landskommuner		
	År 1907.	År 1908.	År 1909.
T. o. m. 60	29	22	24
60.1—80	166	147	186
80.1—100	441	450	467
100.1—120	564	587	635
120.1—150	586	574	580
150.1—170	222	223	211
170.1—200	197	199	165
200.1—250	131	126	89
250.1—300	32	39	15
300.1—350	6	6	4
350.1—400	3	3	2
över 400	1	1	—
	Summa: 2,378	2,377	2,378

De län där kommuner med höga utskylder förekomma, voro framför andra nedanstående, där kommunerna med dels 170 och dels 200 öres utskylder per kommunalfyrk utgjorde följande procent av hela antalet år 1907:

Län.	Över 170 öre.	Över 200 öre.
Norrbottnens	% 71.8	66.7
Jämtlands	„ 67.8	52.5
Västerbottens	„ 62.5	37.5
Göteborgs och Bohus	„ 51.8	19.8
Västernorrlands	„ 36.5	14.8
Älvsborgs	„ 34.6	15.0
Jönköpings	„ 27.6	18.9

Härvid må emellertid erinras, att dessa höga utskylder för jordbruksfastighet, vilka till stor del åstadkommas av vägskatten, i några fall måhända ej äro fullt så betydande som de synas; i flertalet fall intjänar nämligen jordbrukaren vägutskylder, som utgöras in natura genom eget arbete på för sig lämplig tid.

Även å inkomst äro de sammanslagna kommunalutskylderna högst betydande. De utgingo nämligen med över 100 öre per fyrk i följande antal kommuner.

Öre	Utdebitering. pr kommunal-fyrk.	År 1907.	År 1908.	År 1909.
100.1—120.....		364	347	345
120.1—150.....		251	273	225
150.1—170.....		6	81	58
170.1—200.....		32	32	34
200.1—250.....		5	11	11
250.1—300.....		2	4	3
300.1—350.....		1	—	—

Man brukar nu invända mot talet om de alltför höga kommunal-skatterna på landsbygden, att dessa i mycket äro illusoriska, beroende på orimligt låga taxeringsvärden. Härom må då anföras, att reservanter inom statsutskottet vid 1912 års riksdag i reservation till utskottets utlåtande nr 69, angående Kungl. Maj:ts proposition om provisorisk lindring åt synnerligen skattetyngda kommuner, framhållit, att utskottet, för att utröna huruvida en sådan invändning ägde någon större allmän-giltighet, låtit verkställa en undersökning angående i vad mån de vid 1908 års fastighetstaxering fastställda taxeringsvärdena å under femårs-perioden 1903—1908 försålda fastigheter inom Älvsborgs län eller det län, som omfattar de flesta enligt förslaget understödsberättigade kom-munerna, samt Örebro län, där allenast ett fåtal dylika kommuner förekomma, understege senaste köpeskillingarna för samma fastigheter. Därvid hade framgått, att sammanlagda taxeringsvärdet av de försålda fastigheterna i båda fallen uppgått till 87.4 procent av sammanlagda köpeskillingarna i såväl Älvsborgs som Örebro län.

I den av auktuarien I. Flodström genom kungl. finansdeparte-mentet utgivna publikationen »Sveriges nationalförmögenhet omkring år 1908 och dess utveckling sedan mitten av 1880-talet» förekommer även en undersökning av förhållandet mellan taxeringsvärden och köpe-skillingar. Undersökningens slutresultat blir att i socknar intill städer och stadsliknande samhällen taxeringsvärdena år 1908 utgjorde 91

procent av köpeskillingen, och i ett representativt urval av övriga socknar 94 procent. För några särskilda län må följande siffror anföras beträffande socknar intill städer eller stadsliknande samhällen. Taxeringsvärdena år 1908 utgjorde i procent av köpeskillingen: 103 procent i Stockholms län, 85 procent i Kristianstads län, 79 procent i Malmöhus län, 100 procent i Hallands län, 86 procent i Göteborgs och Bohus län, 82 procent i Älvsborgs län, 86 procent i Skaraborgs län, 84 procent i Örebro län, 101 procent i Västernorrlands län, 105 procent i Västerbottens län och 97 procent i Norrbottens län. För ett representativt urval av övriga socknar utgjorde motsvarande siffror: 98 procent i Stockholms län, 90 procent i Kristianstads län, 82 procent i Malmöhus län, 99 procent i Hallands län, 96 procent i Göteborgs och Bohus län, 88 procent i Älvsborgs län, 90 procent i Skaraborgs län, 88 procent i Örebro län, 101 procent i Västernorrlands län, 107 procent i Västerbottens län och 102 procent i Norrbottens län. Det må anmärkas, att vid beräkningen uteslutits de fastighetsköp, vid vilka i längderna funnits anteckning om att taxeringsvärdet nedsatts på grund av att i köpen ingående skog avverkats.

Med stöd av dessa undersökningar måste man säga sig, att talet om orimligt låga fastighetstaxeringar på landsbygden är högst betydligt överdrivet. Detta gäller åtminstone jorden. Däremot torde uppskattningen av skogens värde ännu vara mycket bristfällig. Skogsbeskattningskommittén av år 1907 har i detta avseende verkställt en undersökning, vars slutresultat i korthet kan sägas vara, att skogsmark med växande skog endast mera undantagsvis är taxerad till hela sitt salu- eller sitt avkastningsvärde, och att när sådan taxering förekommit, beräkningen varit låg, att värdet av husbehovsskog allmänt synes vara undantaget från taxering samt att skog, vartill avverkningsrätt varit upplåten, torde så gott som helt och hållet hava undgått taxering. Värdet å själva skogsmarken uppgives däremot alltid ingå i det jordbruksfastigheten i dess helhet åsatta taxeringsvärdet, ehuru det visserligen kan antagas, att detta värde, åtminstone i norra Sverige, icke är synnerligen högt uppskattat; och därtill skall i regel, enligt uppgifterna, vara tillagt någon del, större eller mindre, av skogsbeståndets saluvärde. Emellertid finnas skäl för det antagandet, att på de senare åren allt större hänsyn tagits till skogens värde vid jordbruksfastigheternas taxering.

Huvudintrycket av förestående, kortfattade översikt över den kommunala beskattningen måste sålunda bli en bekräftelse av den uppfattningen, att landsbygdens kommunalskatter äro alltför höga och framför

allt, att skattetrycket på ett upprörande ojämnt sätt drabbar olika kommuner.

Frågar man så efter anledningen till att landskommunerna i motsats till städerna hava så ojämnt fördelade skattebördor och så ofta oproportionerligt höga skatter, måste svaret bli: dels äro beskattningsområdena för små, dels äro kommunerna betungade med alltför stora utgifter för ändamål, som rätteligen borde höra staten till.

Till statsändamål kunna hänföras utgifterna för kyrka och folkskola, fattigvård och surdhetsvård. Av den officiella statistiken framgår nu, att dylika utgifter år 1910 uppgingo till icke mindre än 91 % av landskommunernas samtliga utgifter, medan för stadskommunerna endast 30.8 % av deras utgifter gingo till ändamål, som kunna sägas tillhöra staten.

Den största posten är för landskommunerna utgifterna för folkskolan, vilka år 1910 uppgingo till 44.7 % av samtliga utgifter, medan stadskommunerna behövde lämna endast 10.3 % av sina utgifter till folkskolan.

Tillväxten, såväl absolut som relativt, av folkskoleutgifterna under tiden från 1874 framgår av nedanstående sammanställning.

Landskommunernas utgifter för folkskola åren 1874—1910.

År.	Absoluta tal kr.	I % av alla utgifterna.
1874	4,441,652	29.6
1880	6,643,132	30.7
1885	7,563,988	31.5
1890	8,410,423	32.7
1895	10,207,205	34.1
1900	13,471,158	36.8
1905	18,157,949	40.5
1910	25,919,584	44.7

Absolut taget hava sålunda landskommunernas folkskoleutgifter under den redovisande perioden nära sexdubblats och i proc. av kommunernas samtliga utgifter ökats från 29.6 till 44.7 proc.

Från dessa tal skola emellertid dragas de erhållna statsbidragen till lärarnes löner, vilka år 1910 uppgingo till 9,101,082 kronor, vadan kommunernas verkliga utgifter för folkskolan ifrågavarande år stego till 16,818,502 kronor.

Nära hälften av de kommunala utgifterna i landskommunerna går

sålunda till folkskolan. Redan detta torde vara en uppenbar disproportion, som emellertid blir än mera framträdande, när man finner vilken ojämnhet, som även på detta område förefinnes. Här nedan antecknas som exempel ett antal kommuner, i vilka folkskoleutgifterna överstigit 70 proc. av den kommunala budgeten.

	Folkskoleutgifterna i % av alla utgifter.		Folkskoleutgifterna i % av alla utgifter:
<i>Stockholms län:</i>		Lunds landskommun ...	87.5
Hammarby	85.3	Esarp	75.1
Vallentuna	73.8	Slimminge	77.0
Täby	78.0	<i>Göteborgs och Bohus län:</i>	
Ljusterö	70.7	Lane Ryr	73.1
Salem	87.5	Högås	75.5
Överjärna	70.4	<i>Älvsborgs län:</i>	
<i>Södermanlands län:</i>		Blidsberg	73.5
Helgesta	77.2	Humla	73.5
Forsa	89.9	Bäcke	81.4
<i>Östergötlands län:</i>		<i>Skaraborgs län:</i>	
Svinhult	82.6	Ekeskog	85.6
Norra Vi	72.6	Hagelberg	76.9
Åtvid	78.8	Norra Kyrketorp	76.9
<i>Jönköpings län:</i>		Ljunghem	80.4
Säby	71.9	Edåsa	80.4
Ödestuga	75.3	Bjärka	77.5
<i>Gottlands län:</i>		Härlunda	77.5
Tingstäde	89.4	Hasslösa	74.7
Fleringe	84.8	<i>Örebro län:</i>	
Halla	90.0	Hallsberg	72.1
<i>Kristianstads län:</i>		Hällefors	75.4
Norra Åsum	84.1	<i>Västernorrlands län:</i>	
Tryde	80.3	Torp	73.7
<i>Malmöhus län:</i>		<i>Norrbottnens län:</i>	
Östra Grevie	77.1	Jukkasjärvi	70.1
Södra Sallerup	80.3		

Vore det nu så, att den folkskoleundervisning, som med anlåtande av så betydande belopp av de hårt skattetyngda landskommunernas budget, fördelas, vore god eller åtminstone fullt tillfredsställande, hade saken dock en försonande sida. Så är emellertid, som en blick på vår folkskolestatistik visar, långt ifrån fallet.

Nedanstående tabell ur 1910 års statistik visar, hurudan undervisningen varit.

Undervisn. tid per klass.	Skolans littera	Folkskolor	Mindre folkskolor	Småskolor	Summa
		A n t a l b a r n			
Hel underv. tid.....	A—a	140,310	—	79,298	219,608
Halv » »	B—b	75,305	—	73,245	148,550
Tredjedels »	H	—	2,707	—	2,707
Fjärdedels »	C, E—e, g	165,290	—	48,019	213,309
Sjättedels »	D, F, H—d	68,701	56,066	11,315	136,082
Attondels »	G	14,209	—	—	14,209
Tolftedels »	I	—	22,986	—	22,986
Adertondels under- visn. tid o. därunder	—	—	2,012	—	2,012
	Summa	463,815	83,771	211,877	759,463

Endast 28,9 procent av hela antalet folkskolebarn hava sålunda fått åtnjuta hel undervisningstid.¹⁾ Och häri ingå då även städerna, där icke mindre än 96,8 procent av antalet barn i folkskolor och 97 procent i småskolor erhållit hel undervisningstid. Tagas landsbygden för sig, visar det sig, att blott 13,0 procent av barnen i folkskolor och 20,3 procent i småskolor haft hel undervisningstid.

Till dessa nedslående siffror måste än vidare läggas, att av barnen i skolåldern icke mindre än 69,266 nämnda år varit i fullständig avsaknad av undervisning, därav 7,044 efter inhämtande av folkskolans minimikurs, 44,441 efter godkänd avgångsprövning, 3,302 till följd av sjukdom eller naturfel och 14,479 av annan anledning, varjämte 16,854 barn, vilka upptagas i befolkningsstatistiken, helt enkelt äro borttappade, försvunna ur skolrådets uppgifter. Sammanlagt blir det sålunda 86,120 barn i skolåldern, 7—14 år, vilka icke åtnjuta någon som helst undervisning. Antalet kunde rätteligen utökas med ännu 7,877 barn, vilka undervisats »i hemmen», och om vilka man sålunda intet alls vet.

Slutintycket av en hastig överblick över landsbygdens folkskole-

1) Med hel undervisningstid menas här, att varje klass undervisas av särskild lärare.

förhållanden måste bli en känsla av stark beklämning. Så dryga skattebördor på kommunerna! Och dock så otillfredsställande skolförhållanden!

Att något med det snaraste måste göras för att råda bot på dessa uppenbara missförhållanden, borde stå klart för en var, som insér, av vilken vital betydelse för folkets och landets framtid folkskoleundervisningen är.

Förevarande fråga har varit föremål för en synnerligen intressant behandling i en artikelserie »Folkbildningens grundproblem», vilken varit införd i tidskriften Tiden och är författad av ledamoten av Riksdagens Första kammare, rektor J. Sandler. Han kommer till den slutsatsen, att barnaundervisningen bör göras till en hela samhällets, statens, angelägenhet, och att utgifterna böra fördelas lika efter den ekonomiska kraften över hela riket. För att avhjälpa de nuvarande missförhållandena behövs enligt författarens beräkningar en byggnadskostnad på i runt tal 55 miljoner kronor och en ökad årlig utgift på minst 30 miljoner kronor. Folkskoleundervisningsanstalterna skulle alltså kräva en årlig kostnad av omkring 75 miljoner kronor, d. v. s. nära 100 kr. för varje skolbarn, vilket icke förefaller så orimligt högt, när man erinrar sig, att varje lärjunge i de allmänna läroverken kostar omkring 400 kr. årligen, om man nämligen till statens uppoffring (i medeltal 248 kr.) lägger kommunernas och enskildas bidrag.

Det torde vara att förvänta, att de av Kungl. Maj:t tillkallade kommunalskattekommitterade skola framlägga förslag, som åsyfta en utjämning av det kommunala skattetrycket. Emellertid torde ännu många år gå, innan ett förslag härutinnan kan bliva genomfört. Åtgärder avseende en förbättring av nuvarande förhållanden böra därför ofördröjligen vidtagas. Kunna dessa åtgärder dessutom läggas så, att folkskoleväsendet därigenom förbättras, blir vinsten dubbel.

Riktigast vore utan tvivel ett överflyttande av hela folkskolebudgeten på staten. Då detta väl dock icke för närvarande låter sig göra, böra statens bidrag i stället förhöjas och till dem knytas villkor rörande folkskoleväsendets ordnande. I enlighet med beslut i princip av sistlidne riksdag torde statens bidrag till lärarlönerna komma att väsentligen förhöjas. Detta kan dock icke vara tillräckligt. Ett steg i rätt riktning vore, om ett visst belopp av staten utbetaltes för varje i folkskolorna undervisat barn. Utginge detta bidrag med 10 kronor per barn, skulle statsbidraget ökas med inemot åtta miljoner kronor årligen och kommunerna därigenom behålla ett visserligen ej så stort men dock högst betydelsefullt bidrag till bestridande av sina folkskoleutgifter. Ett sådant ökat statsbidrag bör emellertid förbindas med vissa

villkor, exempelvis fordran på ett maximeantal barn i varje skola. Översteges detta antal, borde intet statsbidrag utgå för det överskjutande barnantalet. Måhända kunde vad landsbygden beträffar statsunderstödet storlek ställas i relation till den tillämpade skolformen, så att det samma eggade till att övergiva de otillfredsställande formerna och i stället ordna undervisningen så tillfredsställande som möjligt.

Det belopp, som erfordras för att täcka de ökade statsutgifter, vilka uppkomma genom ett sådant bidrag till folkskoleutgifterna, som här föreslagits, torde lämpligast bära erhållas genom ett tillägg till inkomst- och förmögenhetsskatten. Därigenom vinner man att dessa utgifter komma att utgå progressivt i förhållande till skatteförmågan. En annan vinst blir också den att städerna och de tätbebyggda områdena, vilkas befolkning skulle få erlägga den största delen av denna skatt, på så sätt bleve i tillfälle att något bidra till utjämnande av landsbygdens alltför stora utgifter för folkundervisningen, ett förhållande, vars rättvisa genast träder fram, då man erinrar sig, vilket stort antal personer erhålla sin undervisning på landsbygden, men sedan emigrera till städerna, vilka sålunda få draga nytta av deras uppfostran utan att den kostat dem något alls.

I en särskild motion komma vi att föreslå det tillägg till inkomst- och förmögenhetsskatten, som för realiserandet av vårt förslag i övrigt blir nödvändig.

På grund av vad vi sålunda anfört få vi hemställa,

att Riksdagen måtte till Kungl. Maj:ts förfogande för år 1915 ställa ett belopp av högst 8,000,000 kronor att utgå i form av anslag till rikets skoldistrikt med tio kronor för varje i folk- och småskolor undervisat barn i enlighet med de villkor Kungl. Maj:t fastställer.

Stockholm den 24 januari 1914.

R. G. Hamilton.

Jöns Pålsson.

Reinh. Eliasson.

W. Bäckström.

Rikard Hagberg.

Th. Hansén.

Ivar Säfstrand.

<i>Otto Dandenell.</i>	<i>Herm. Carlson.</i>	<i>P. Persson.</i>
<i>Aug. Ifvarsson.</i>	<i>Johan Olofsson.</i>	<i>Alb. Karlson.</i>
<i>Enok Runefors.</i>	<i>K. M. Andersson.</i>	<i>Rob. Karlsson.</i>
<i>Carl Jansson.</i>	<i>J. A. Åkesson.</i>	<i>Albert Mossberg.</i>
<i>G. Nic. Torgén.</i>	<i>K. A. Sandberg.</i>	<i>Alfred Persson.</i>
<i>A. J. Wedin.</i>	<i>C. Edv. Anderson.</i> Knapasjö.	<i>A. Danielsson.</i>
<i>Sven Olsson.</i>	<i>Oskar Lundgren.</i>	<i>Emil Molin.</i> Dombäcksmark.
<i>Carl L. Olausson.</i>	<i>G. W. Sjöberg.</i>	<i>Eskils Hans Hansson.</i>
<i>K. L. Sandstedt.</i>	<i>Olof Jonsson.</i>	<i>Linus Lundström.</i>
<i>Sv. Bengtsson.</i> i Norup.	<i>Aug. Larsson.</i>	<i>P. E. Hedström.</i>
	<i>Eric Björnberg.</i>	
